

**82. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2024**

**APBEDĪŠANAS TRADĪCIJAS AINAVĀ.
LATVIJAS UNIVERSITĀTES
82. STARPTAUTISKĀS ZINĀTNISKĀS
KONFERENCES ARHEOLOĢIJAS SEKCIJA.
REFERĀTU TĒZES**

**BURIAL PRACTICES IN THE LANDSCAPE.
82ND INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
OF THE UNIVERSITY OF LATVIA,
ARCHAEOLOGY SESSION.
ABSTRACTS OF PRESENTATIONS**

82. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2024

FLPP
FUNDAMENTĀLO UN
LIETIŠO PĒTĪJUMU
PROJEKTI

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
LATVIJAS VĒSTURES
INSTITŪTS

**APBEDĪŠANAS TRADĪCIJAS AINAVĀ.
LATVIJAS UNIVERSITĀTES 82. STARPTAUTISKĀS
ZINĀTNISKĀS KONFERENCES
ARHEOLOĢIJAS SEKCIJA**

**2024. gada 10. aprīlī
Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūtā,
Rīgā, Kalpaka bulvārī 4**

REFERĀTU TĒZES

**BURIAL PRACTICES IN THE LANDSCAPE.
82ND INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE OF
THE UNIVERSITY OF LATVIA,
ARCHAEOLOGY SESSION**

**April 10, 2024
Institute of Latvian History at University of Latvia,
Riga, Kalpaka boulevard 4**

ABSTRACTS OF PRESENTATIONS

RĪGA, 2024

Apbedīšanas tradīcijas ainavā. Latvijas Universitātes 82. starptautiskās zinātniskās konferences arheoloģijas sekcija. Referātu tēzes. Burial Practices in the Landscape. 82nd International Scientific Conference of the University of Latvia, Archaeology Session. Abstracts of Presentations. Rīga, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts, 2024. 36 lpp.

Konferences sekciju organizēja / Conference session organized by
Elīna Guščika, Mg. hist., Guntis Zemītis, Dr. hist., Latvijas Universitātes Latvijas
vēstures institūts

Kopsavilkumu krājumu sastādīja / Abstracts of presentations compiled by
Elīna Guščika, Mg. hist., Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Angļu valodu rediģēja / English language edited by
Valdis Bērziņš, Dr., Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Vāka noformējumā: Īles meža kapulauka uzkalniņi, foto E. Guščika /
On the cover: Īles mežs barrow cemetery, photo by E. Guščika

Konferences sekcija organizēta un tēžu krājums sagatavots Latvijas Zinātnes padomes Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekta “Apbedīšanas tradīcijas ainavā: Latvijas teritorija dzelzs laikmetā (1. – 1200. g.)” (nr. lzp-2021/1-0163) ietvaros.

The conference session was organised, and collection of abstracts was compiled within a frame of the Latvian Council of Science Fundamental and Applied Research Project “Burial practices in the landscape: present-day Latvia in the Iron Age (AD 1–1200)” (lzp-2021/1-0163).

ISBN 978-9934-9200-4-2

© Latvijas Universitāte / University of Latvia, 2024

© Tēžu autori / Authors of Abstracts, 2024

IEVADVĀRDI

Latvijas Universitātes 82. starptautiskās zinātniskās konferences arheoloģijas sekcija “Apbedīšanas tradīcijas ainavā”, kas notika 2024. gada 10. aprīlī Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūtā, tika organizēta Latvijas Zinātnes padomes finansētā Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekta “Apbedīšanas tradīcijas ainavā: Latvijas teritorija dzelzs laikmetā (1.–1200. g.)” (nr. lzp-2021/1-0163) ietvaros.

Arheoloģijā ainava tiek pētīta kā kultūras, sociālās un vides dinamika, kas vienlaicīgi gan ietekmē cilvēka domāšanu, gan ir tā darbību rezultāts. No šādas perspektīvas raugoties, arī kapulauku ierīkošana ir cilvēka izvēles rezultāts attiecībā pret apkārtējo vidi, veidojot īpašu apbedīšanas ainavu. Konferences sekcijas ietvaros uzmanība tika pievērsta trīs nozīmīgām ar apbedīšanas ainavu saistītām tēmām:

- ainavas elementu nozīmei un izmantošanai apbedījumu vietu izvēlē;
- kapulauku iekšējās telpiskās organizācijas un apbedīšanas rituālu saistībai ar apkārtnes ainavu;
- apbedīšanas ainavas ietekmei uz teritorijas attīstību.

Kopumā konferences sekcijā 14 autori prezentēja 11 referātus, sniedzot ieskatu aktuālajos vides un ainavas pētījumos Latvijas arheoloģijā. Piecos referātos savus pētījumus par 1.–12. gs. apbedīšanas tradīcijām dažādos ainavas un vides kontekstos prezentēja Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta realizētā projekta “Apbedīšanas tradīcijas ainavā: Latvijas teritorija dzelzs laikmetā (1.–1200. g.)” izpildītāji. Pārējos referātos ar savu pētījumu rezultātiem iepazīstināja citi Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta, Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes, Latvijas Kultūras akadēmijas un Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitātes pētnieki, pievēršot uzmanību noteiktu apvidu arheoloģiskās ainavas izpētei (iekļaujot arī dažādu periodu apbedījumu vietas), kā arī ainavas un vides arheoloģijas izpētes metodēm un pieejām, kas rosina tālākus un arvien daudzpusīgākus pētījumus, tostarp par apbedīšanas tradīcijām ainavā.

Latvijas Universitātes 82. starptautiskās zinātniskās konferences sekcija “Apbedīšanas tradīcijas ainavā” uzskatāmi parādīja, ka faktoru kopums, kas ņemami vērā, veicot arheoloģisko izpēti, pieaug. Ja sākotnēji arheologi koncentrējās uz pašu apbedījumu, vēlāk uz apbedījumu vietu un tuvāko teritoriju ap to, tad nākotnē lielāka uzmanība pievēršama apkārtējai videi un ainavai – gan dabas, gan cilvēka veidotajai. Tas dos iespēju ar lielāku ticamības pakāpi interpretēt pagātnes norises.

E. Guščika, G. Zemītis

INTRODUCTION

The archaeology session of the 82nd International Scientific Conference of the University of Latvia “Burial practices in the landscape”, held on 10 April 2024, was organised within the frame of the Latvian Council of Science Fundamental and Applied Research Project “Burial practices in the landscape: present-day Latvia in the Iron Age (AD 1–1200)” (Izp-2021/1-0163).

In archaeology, landscape is seen as constituted in the intersection of cultural, social and environmental dynamics, as both the medium and the outcome of human activity. In this view, the placement of burial areas, too, is the result of choices made by individuals in a society with regard to the landscape, thus creating a specific mortuary landscape. The conference session will focus on three main issues relating to the mortuary landscape:

- the significance of landscape elements and their role in the placement and mutual arrangement of burial sites;
- the interaction between burial sites’ internal structure and landscape elements;
- the mortuary landscape’s influence on the subsequent development of the area.

The conference session included a total of 11 papers by 14 authors, providing insights into current environmental and landscape studies in Latvian archaeology. In five presentations, the scientific team of the project “Burial practices in the landscape: present-day Latvia in the Iron Age (AD 1–1200)” presented their research results relating to the study of burial traditions in the various contexts of landscape and environment. Additionally, other researchers from the Institute of Latvian History and the Faculty of History and Philosophy of the University of Latvia, as well as the Latvian Academy of Culture and the Latvian University of Life Sciences and Technologies, presented studies focused on exploring the archaeological landscapes of specific regions (including burial places), as well as methods and approaches in landscape and environmental archaeology. These efforts also stimulate further and increasingly multifaceted research into burial traditions within the landscape.

The conference sessions have clearly demonstrated that the number of factors to be considered in archaeological research is increasing. Initially, archaeologists focused on the burial itself, and later on the burial site and its immediate surroundings. In the future, greater attention should be paid to the surrounding environment, both natural and human-made. This will provide a greater degree of reliability in interpreting past events.

Elīna Guščika and Guntis Zemītis

SATURS
CONTENT

IEVADVĀRDI / INTRODUCTION 4
REFERĀTU TĒZES / ABSTRACTS OF PRESENTATIONS 8
Elīna Guščika, Normunds Stivriņš. <i>Paleobotāniskās analīzes apbedīšanas tradīciju izpētē: Īles meža kapulauka piemērs / Palaeobotanical analysis in the study of burial practice: the example of Īles mežs cemetery</i> 9
Valdis Bērziņš. <i>Kuršu kremācijas rituālos izmantotā koksne / Wood use in the cremation ritual of the Couronians</i> 11
Antonija Vilcāne, Jānis Meinerts, Valdis Bērziņš. <i>Debespusēs un ainava Liepiņu kapulauka (9.–12. gs.) apbedījumu orientācijā / The role of astronomical directions and landscape in burial orientation at Liepiņas cemetery (9th–12th cent.)</i> 13
Guntis Zemītis. <i>Vides ietekme uz Lielupes baseina zemgaļu līdzeno kapulauku (5.–12. gs.) iekšējo organizāciju / Environmental impacts on the internal organization of Iron Age (5–12th century) flat cemeteries in the Lielupe Basin</i> 15
Ildze Mīlgrāve. <i>Kultūrainavas attīstība vidējā dzelzs laikmetā: Tērvetes reģiona piemērs / The development of cultural landscapes in the Middle Iron Age: A case study of the cultural landscape of the Tērvete area</i> 17
Guntis Gerhards, Antonija Vilcāne, Elīna Pētersone-Gordina. <i>Ieskats jaunākajos Vikingu laikmeta pētījumos Latvijā: Čunkānu-Drenģeru kapulauks / Recent research into the Viking Age in Latvia: the Čunkāni-Drenģeri cemetery</i> 19
Māra Urtāne. <i>Dabas faktoru ietekme Zemgales kultūrainavā / The impact of natural factors in the cultural landscape of Zemgale</i> 21
Eduards Plankājs. <i>Vendu arheoloģisko kompleksu ainavas vēļajā dzelzs laikmetā Latvijas teritorijā / Late Iron Age archaeological landscapes of the Vends (Baltic Finns) in present-day Latvia</i> 23
Juris Urtāns, Jānis Meinerts. <i>Baltinava. Pilskalni un senkapi / Baltinava. Hill-forts and burial sites</i> 25
Rūdolfs Brūzis. <i>Tukuma baznīcas kapsētas nozīme miesta ainavā / The importance of Tukums churchyard in the urban setting</i> 27
Andris Šnē. <i>Veidojot identitāti un paužot statusu: apbedīšanas tradīciju sociālā un simboliskā nozīme Baltijas aizvēstures beigu un viduslaiku kultūrainavā / Forming identity and manifesting status: reflections of the social and symbolic meaning of burial rites in the cultural landscape of the late prehistoric and medieval Baltic</i> 29
KONFERENCES PROGRAMMA / CONFERENCE PROGRAMM 34

REFERĀTU TĒZES
ABSTRACTS OF PRESENTATION

PALEOBOTĀNISKĀS ANALĪZES APBEDĪŠANAS TRADĪCIJU IZPĒTĒ: ĪLES MEŽA KAPULAUKA PIEMĒRS

Elīna Guščika, Mg. hist.

Normunds Stivriņš, Ph. D.

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Paleobotāniskā analīzes Latvijas arheoloģijā lielākoties pielietotas dzīvesvietu pētījumos, nosakot apkārtnes ainavas, saimniecības veida, uztura u.tml. aspektus. Taču šādu analīžu nozīme arī apbedīšanas tradīciju izpētē var būt būtiska, atklājot specifiskus apbedīšanas elementus, apkārtējās vides, tajā skaitā floras, nozīmi bērū rituālā.

Uzskatāms piemērs paleobotānisko analīžu potenciālam apbedīšanas tradīciju izpētē ir 1.–3. gs. Īles meža kapulauka (Dobeles nov., Zebrenes pag.) VII uzkalniņš, kurš pilnībā izpētīts 2014. gadā (izrakumu vad. E. Guščika, Andrejs Vasks), atklājot divus daļēji neskartu skeletkapus. Mirušie bija likti uz tumšāka slāņa uzkalniņa pamatnē, neveidojot kapa bedres. Apbedīšanas veids noteica, ka, identificējot un analizējot dažādu augu iespējamo izmantojumu apbedīšanas rituālā, būtiska ir kompleksa pieeja un apkārtējās vides konteksts. Paleobotāniskās analīzes tika veiktas ne vien grunts paraugiem, kas ņemti no netraucētām vietām apbedījumu tiešā tuvumā, bet arī paraugiem no dažādiem uzkalniņa uzbēruma slāņiem, kas nesaistīti ar konkrētām skeletu paliekām. Kopumā veikta ziedputekšņu un neputekšņu mikroatlieku analīze 10 paraugiem (pieciem paraugiem no apbedījumu vietām un pieciem paraugiem no uzkalniņa uzbēruma) (analizējis N. Stivriņš). Lai pilnvērtīgāk izvērtētu uzkalniņa paraugos atklāto paleobotānisko liecību iespējamo sasaisti tieši ar apbedīšanas tradīcijām, tika pētīti arī ap 500 m attālā Lielā Vipēža ezera nogulumu no diviem urbumiem, kas veikti 2018. gadā (izpētes vad. N. Stivriņš). Kopumā veikta ziedputekšņu un neputekšņu mikroatlieku analīze 13 ezera nogulumu paraugiem (analizējis N. Stivriņš).

Paraugu analīzēs, kas saistītas ar apbedījumiem, tika identificēti 24 ziedputekšņu taksoni. Kopumā šo paraugu putekšņu ieraksti atbilst dzelzs laikmeta ainavas veģetācijas sastāvam, taču atsevišķos gadījumos noteiktu augu (piemēram, *Filipendula* (vīgriezes), *Cannabis sativa* (kaņepes), *Polypodiaceae* (papardes), *Rumex acetosa* (herb sorrel), *Secale cereale* (sējas rudzi), *Hordeum* (mieži) un *Avena/Triticum* (kvieši) u.c.) ievērojamas koncentrācijas atšķirības ar kapiem saistītajos paraugos un citviet ņemtajos liecina par to iespējamo īpašo nozīmi agrā dzelzs laikmeta apbedīšanas tradīcijās. Tas savukārt paver plašas iespējas tālākām apbedīšanas tradīciju interpretācijām, tostarp vides un ainavas kontekstā.

Pētījums veikts Latvijas Zinātnes padomes Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekta “Apbedīšanas tradīcijas ainavā: Latvijas teritorija dzelzs laikmetā (1.–1200. g.)” (nr. lzp-2021/1-0163) ietvaros.

PALAEOBOTANICAL ANALYSIS IN THE STUDY OF BURIAL PRACTICE: THE EXAMPLE OF ĪLES MEŽS CEMETERY

Elīna Guščika, Mg. hist.

Normunds Stivriņš, Ph. D.

Institute of Latvian History, University of Latvia

In Latvian archaeology, palaeobotanical analysis has mostly been applied in studies of settlements, determining aspects such as the surrounding landscape, the type of economy, diet and similar factors. However, the significance of such analyses in the study of burial practice can also be substantial, revealing specific elements of burial customs and the importance of the surrounding environment, including the flora, in funeral rituals.

An example of the potential of palaeobotanical analyses in the study of burial practice is Īles mežs cemetery (Zebrene Parish, Dobeles Municipality), where barrow VII, dated to the 1st–3rd century AD, was completely excavated in 2014 (under the direction of E. Guščika, Andrejs Vasks). Two partially intact skeletons were uncovered: the deceased had been placed on a darker layer at the base of the barrow, without digging graves. The type of burial indicated that a complex approach, characterizing the context of the surrounding environment, was required for identifying and analyzing the potential use of various plants in the burial ritual. Pollen and non-pollen microfossil analyses were carried out on soil samples taken from undisturbed areas directly below the skeletons, comparing them with samples from different layers of the barrow embankment. Overall, 10 soil samples were analysed (five taken near the burials and five from the embankment) (analyzed by N. Stivriņš). To more comprehensively evaluate the potential connection of the palaeobotanical evidence found in the barrow samples directly with burial traditions, sediments from two cores taken in 2018 from the nearby Lielais Vipēdis Lake (under the direction of N. Stivriņš), about 500 m from Īles mežs cemetery, were also analyzed. Overall, pollen and non-pollen microfossil analyses were carried out on 13 lake sediment samples (analyzed by N. Stivriņš).

In the analysis of samples relating to the burials, 24 pollen taxa were identified. Overall, the pollen records in these samples correspond to the vegetation composition of the Iron Age landscape. However, in some cases, significant concentration differences of certain plants (e.g., *Filipendula*, meadowsweet; *Cannabis sativa*, hemp; *Polypodiaceae*, ferns; *Rumex acetosa*, herb sorrel; *Secale cereale*, rye; *Hordeum*, barley; *Avena/Triticum*, oats/wheat, etc.) in samples associated with the graves, compared to those taken elsewhere, indicate their potential special significance in early Iron Age burial practice. This, in turn, opens up broad possibilities for further interpretations of burial practice, including in the context of the environment and landscape.

The study was undertaken within the frame of the Latvian Council of Science Fundamental and Applied Research Project “Burial practices in the landscape: present-day Latvia in the Iron Age (AD 1–1200)” (lzp-2021/1-0163).

KURŠU KREMĀCIJAS RITUĀLOS IZMANTOTĀ KOKSNE

Valdis Bērziņš, Ph. D.

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Veikta kuršu ugunskaļos atrasto kokogļu taksonomiskā analīze, nosakot 522 ogļu fragmentus no 15 senkapiem. Visbiežāk, 44 kaļos no 67, sastopamas priedes ogles. Bieži konstatēta arī egles (15 kaļos), bērza (14 kaļos) un ozola klātbūtne (13 kaļos). Ievērojami retāk – piecu kaļos paraugos – atrastas oša ogles. Savukārt kļavas, alkšņa, lazdas, apses un ābeļu apakšdzimtas koku ogles konstatētas tikai vienā-divos kaļos. Kraujot sārta, bieži vien tajā iekļāva malku no dažādiem kokiem: deviņu kaļos paraugos pārstāvēti divi dažādi koki, piecu kaļos paraugos – trīs dažādi koki, triju kaļos paraugos – četri dažādi koki, bet vienā paraugā konstatēti pat pieci dažādi koki.

Skujkoku plašo izmantojumu kā materiālu ugunskaļos sārta varētu skaidrot ne tikai ar to pieejamību, bet arī ar to, ka sveķu aromāts varēja palīdzēt nomaskēt degošās miesas smārdu.

Šķiet, ka Kurzemes ziemeļrietumos – Piejūras zemienē un Kursas zemienē – kur augsnes, kopumā ņemot, ir salīdzinoši nabadzīgākas, ugunskaļos sārta pamatā izmantota skujkoku un ozola malka, kamēr Rietumkursas augstienē ar auglīgākām augsnēm malkas daudzveidība ir lielāka un biežāk pārstāvēts bērzs. Turklāt, ja bērza ogles vislielākā skaitā atbilst 5–10 cm diametra materiālam, tad egles, priede un ozols visvairāk pārstāvēti ar fragmentiem, kas atbilst vairāk kā 10 cm resniem kokmateriāliem. Var hipotētiski pieņemt, ka bērza malka iegūta, izcērtot bērziņu jaunaudzis aizaugušās lauksaimniecības platībās.

Pētījums veikts Latvijas Zinātnes padomes Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekta “Apbedīšanas tradīcijas ainavā: Latvijas teritorija dzelzs laikmetā (1.–1200. g.)” (nr. lzp-2021/1-0163) ietvaros.

WOOD USE IN THE CREMATION RITUAL OF THE COURONIANS

Valdis Bērziņš, Ph. D.

Institute of Latvian History, University of Latvia

Taxonomic analysis of wood charcoal from Couronian cremation graves has been undertaken, determining 522 charcoal fragments from 15 burial sites. Pine charcoal is most commonly represented, occurring in 44 graves out of 67. Also commonly present is spruce (15 graves), birch (14 graves) and oak (13 graves). Charcoal of ash is markedly rarer, occurring in samples from five graves. Charcoal of maple, alder, hazel, aspen and trees of the Maloideae subfamily is represented in only one or two graves. In building the funeral pyre, wood from different trees was commonly included: samples from nine graves include charcoal of two tree taxa, five samples include three taxa, three samples have four taxa, and one of the samples contains as many as five taxa.

The widespread use of coniferous wood for funeral pyres may be explained not only in terms of its availability but also by the capacity for the resin aroma to help mask the smell of burning flesh.

It seems that in the north-western part of the Kurzeme region, the Coastal Lowlands and Kursa Lowlands, where the soils are generally relatively infertile, coniferous and oak wood was primarily utilized for funeral pyres, whereas in the West Kurzeme Uplands, with richer soils, there was a greater diversity of fuelwoods, with higher representation of birch. Additionally, most of the birch charcoal corresponds to a wood diameter of 5–10 cm, while spruce, pine and oak are most commonly represented by fragments from wood more than 10 cm in diameter. It may be hypothesized that birch wood was obtained through the cutting of young birch stands on overgrown farmland.

The study was undertaken within the frame of the Latvian Council of Science Fundamental and Applied Research Project “Burial practices in the landscape: present-day Latvia in the Iron Age (AD 1–1200)” (lzp-2021/1-0163).

DEBESPUSES UN AINAVA LIEPIŅU KAPULAUKA (9.–12.GS.) APBEDĪJUMU ORIENTĀCIJĀ

*Antonija Vilcāne*¹, Dr. hist.

*Jānis Meinerts*², Mg. hist.

*Valdis Bērziņš*¹, Ph. D.

¹Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts, ²Latvijas Kultūras akadēmija

Apbedījumu orientācija ir tēma, kas Latvijas arheoloģijā nav pietiekami pētīta. Lai izprastu motīvus, kas dzelzs laikmetā varēja ietekmēt mirušo apbedīšanu noteiktā virzienā, referātā analizēta Liepiņu kapulauka, ko izmantoja latgaļi 9. – 12. gs., kapu orientācija. Pētījuma mērķis ir skaidrot, vai orientācijai pastāv saistība ar saullēkta/saulrieta azimuta izmaiņām gada gaitā, kā arī analizēt apbedījumu virzienu iespējamās sakarības ar kapulaukam pārredzamā attālumā esošiem ģeogrāfiskiem orientieriem un apkārtnē zināmajām arheoloģiskajām senvietām.

Liepiņu līdzenais kapulauks atrodas Cēsu novadā, Āraišu ezera ziemeļaustrumu krastā. Arheoloģiskie izrakumi kapulaukā veikti 1971.–1973. gadā arheologa Jāņa Apala vadībā. Izpētīti 169 kapi. Orientācija bija nosakāma apbedījumiem, kuros bija pietiekami labi saglabājušies skeleta kauli un kapa inventārs (75 kapi). Iegūtie dati norāda uz tendenci apbedījumus orientēt uz saules lēkta/rieta punktu pie horizonta pavasara/rudens ekvinokcijā. Vīrieši visbiežāk tikuši orientēti ar galvu precīzi A virzienā (90°), savukārt sievietes apbedījumos pastāv neliela tendence novirzei uz ZR, lai gan liela daļa guldītas ar galvu precīzi uz R (270°).

No kapulauka ir labi pārredzama liela daļa tuvākās apkārtnes, arī Āraišu ezermītne, kuras iedzīvotāji acīmredzami apbedīti Liepiņu kapulaukā. Tomēr nav novērojams, ka apbedījumu virziena izvēlei būtu bijusi jebkāda saikne ar ezermītņi vai citām to ierīkošanas laikā aktīvi izmantotajām vai no iepriekšējiem periodiem zināmajām arheoloģiskajām senvietām. Izvērtējot apbedījumu virzienus ģeogrāfisko orientieru kontekstā, tie interpretēti atbilstoši virzienam, uz kuru “skatās” apbedītie – t.i., vīriešu skati vērsti R, bet sievietes A virzienā. Šādā aspektā konstatēts, ka sievietes apbedījumu skata virziens novirzās uz D no ekvinokcijas ass, bet vīriešu – uz Z. Zīmīgi, ka sievietes skata virziena novirzes lauka galējais D punkts sakrīt ar plašā apkārtnē augstākā kalna, Jurgūkalna, novietojumu pie horizonta. Vīriešu apbedījumu skata virziena novirzes lauka Z robežu neiezīmē neviens izcils vizuāls orientieris, tomēr atzīmējams, ka uz ZR no kapulauka saulrieta virzienā plūst no Āraišu ezera iztekošā, kapulauku fiziski norobežojošā Rakšupīte.

Pētījums veikts Latvijas Zinātnes padomes Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekta “Apbedīšanas tradīcijas ainavā: Latvijas teritorija dzelzs laikmetā (1.–1200. g.)” (nr. lzp-2021/1-0163) ietvaros.

THE ROLE OF ASTRONOMICAL DIRECTIONS AND LANDSCAPE IN BURIAL ORIENTATION AT LIEPIŅAS CEMETERY (9TH–12TH CENT.)

*Antonija Vilcāne*¹, Dr. hist.

*Jānis Meinerts*², Mg. hist.

*Valdis Bērziņš*¹, Ph. D.

¹Institute of Latvian History, University of Latvia; ²Latvian Academy of Culture

Burial orientation is an insufficiently studied topic in Latvian archaeology. In order to understand the motives that could have influenced the orientation of Iron Age burials in particular directions, the paper analyses burial orientation in the pre-Christian cemetery of Liepiņas, used by the Latgallians in the 9th–12th cent. The aim of the study is to assess whether burial orientation relates to the annual variation in the azimuth of sunrise/sunset, and to analyse possible relationships between burial orientation and landmarks within the viewshed as well as archaeological sites in this area.

The flat cemetery of Liepiņas is located in Cēsis Municipality, on the north-eastern shore of Lake Āraiši. The cemetery was archaeologically excavated in the years 1971–1973 under the direction of J. Apals, unearthing 169 burials. Orientation was determinable in the case of burials with sufficiently well preserved skeletal elements and grave goods (75 graves). The obtained data indicates a tendency to orient the burials in the direction of sunrise/sunset at the vernal/autumnal equinox. Men were most commonly oriented with the head precisely to the E (90°), while women's graves show a slight tendency of deviation towards the NW, although a large proportion were laid with the head precisely to W (270°).

Liepiņas cemetery has a view across a large part of the surrounding area, including the Āraiši lake settlement, the inhabitants of which were evidently buried in this cemetery. However, no relationship whatsoever could be observed between the orientation of the burials and the lake settlement or other archaeological sites that were in active use at the time when the cemetery was established or are known to have been used in earlier periods. Considering the orientation of the burials in relation to landmarks, they are interpreted in terms of the direction in which the burials are “looking”, i.e., the men's view is directed to the W, and the women's to the E. In these terms, it is observed that the direction of view of the women buried here deviates to S of the equinoctial axis, while that of the men deviates to N. It may be noted that the limit of the deviation to the S of the women's direction of view coincides with the position on the horizon of the highest hill in this whole area, Jurgukalns. The N limit of the deviation of the men's direction of view does not coincide with any major landmark, but it may be noted that, NW of the cemetery, the Rakšupīte stream, which flows out of Lake Āraiši and physically delimits the cemetery, flows towards the sunset.

The study was undertaken within the frame of the Latvian Council of Science Fundamental and Applied Research Project “Burial practices in the landscape: present-day Latvia in the Iron Age (AD 1–1200)” (Izp-2021/1-0163).

VIDES IETEKME UZ LIELUPES BASEINA DZELZS LAIKMETA (5.–12. GS.) LĪDZENO KAPULAUKU IEKŠĒJO ORGANIZĀCIJU

Guntis Zemītis, Dr. hist.

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Zemgaļu kapulaukos raksturīgās ciešās apbedījumu rindas pazīstamas tikai zemgaļu pamatteritorijā Zemgalē Latvijā un Lietuvā. Pāreja no agrā dzelzs laikmeta (1.–400. g.) uzkalniņu kapiem uz vidējā (400.–800. g.) un vēlā (800.–1200. g.) dzelzs laikmeta līdzenajiem kapulaukiem iezīmē būtisku lūzumu sabiedriskajās attiecībās, kas norāda uz ievērojamām izmaiņām indivīda stāvoklī. 5.–12. gs. zemgaļu līdzeno kapulauku izvietojumu un iekšējo organizāciju dažos gadījumos ietekmē iepriekšējā perioda kultūrvide – 5.–6. gs. zemgaļi mirušos dažkārt ierok agrā dzelzs laikmeta kapu uzkalniņos ar akmens riņķi, atsevišķos gadījumos ap apbedījumiem veidots akmens iežogs. Zemgaļu 5.–12. gs. līdzenie kapulauki ierīkoti galvenokārt upju krastos, dažkārt abos upes krastos. Apbedīšanai izvēlētas krasta terases vai augstākas vietas, kuras tomēr ne vienmēr pasargā no applūšanas pavasara palu laikā.

Kapulauka iekšējā organizācija saistāma ar garīgajiem priekšstatiem. Agrajam dzelzs laikmetam raksturīga solārā simbolika, kuras izpausmes saskatāmas arī apbedīšanas tradīcijas. Zemgaļu simbolikā vērojama agrā dzelzs laikmeta tradīciju saglabāšanās un tālāka attīstība, kas ir pretrunā ar mirušo orientāciju. Zemgaļiem raksturīgs ZR–DA mirušo guldīšanas virziens, bet perioda beigās – Z–D orientācija, saglabājot vīriešu un sievietes pretēju orientāciju. Acīmredzot mirušo orientāciju nenoteica Saules stāvoklis, bet citi, iespējams, arī vides faktori.

Zemgales upes plūst galvenokārt Z, ZR vai ZA virzienā, paaugstinātas vietas upju krastos veidojušās ledus laikmeta beigu posmā kā terases, salas vai smilšu sanesumi. Zemgaļu kapulauku rindas parasti sāktas veidot pacēluma augstākā vietā un stiepjas paralēli upei. Upes tecējuma virziens nebija vienīgais faktors, kas ietekmēja kapulauka iekšējo organizāciju, bet bija vērā ņemams.

Pētījums veikts Latvijas Zinātnes padomes Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekta “Apbedīšanas tradīcijas ainavā: Latvijas teritorija dzelzs laikmetā (1.–1200. g.)” (nr. lzp-2021/1-0163) ietvaros.

ENVIRONMENTAL IMPACTS ON THE INTERNAL ORGANIZATION OF IRON AGE (5–12TH CENTURY) FLAT CEMETERIES IN THE LIELUPE BASIN

Guntis Zemītis, Dr. hist.

Institute of Latvian History, University of Latvia

A typical feature of Semigallian cemeteries is the occurrence of rows of closely-spaced burials, known only in the main Semigallian territory in the Zemgale region of Latvia and part of Lithuania. The transition from the barrow cemeteries of the Early Iron Age (1–400 AD) to the flat burial sites of the Middle Iron Age (400–800 AD) and Late Iron Age (800–1200 AD) marks a sharp turning point in social relations, thus testifying to significant changes in the status of individuals. The placement and internal organization of the 5th–12th century Semigallian flat cemeteries was in some cases influenced by the cultural context of the previous period: in the 5th–6th century, the Semigallians sometimes buried their dead in Early Iron Age barrows with a stone circle, and occasionally an enclosure of stones was built around the burials. The Semigallian flat cemeteries of the 5th–12th century were usually situated by rivers, sometimes on both banks of a river. Usually the terraces or higher-lying areas were chosen, which nevertheless were not always safe from flooding during springtime.

The internal organization of cemeteries is linked to religious ideas. The Early Iron Age is characterized by solar symbolism, which is also reflected in the burial traditions. The Semigallian symbolic practices show both the continuation of these traditions and further development of them, which contradicts the orientation of burials. The characteristic Semigallian practice was NW–SE orientation, but towards the end of the period a N–S orientation prevailed, while observing the opposed orientation of male and female burials. Evidently, orientation of the deceased was not determined by the position of the sun but by other factors, possibly also environmental factors.

The rivers in Zemgale generally flow towards the N, NW or NE. The higher-lying sites on riverbanks have mainly been formed during the Late Ice Age as terraces, islands or sand deposits. The Semigallian burial rows were usually begun on the highest part of the elevation and stretched parallel to the river. The direction of the river's flow was not the only factor influencing the internal organization of a cemetery, but was nevertheless significant.

The study was undertaken within the frame of the Latvian Council of Science Fundamental and Applied Research Project “Burial practices in the landscape: present-day Latvia in the Iron Age (AD 1–1200)” (lzp-2021/1-0163).

Translated by Dace Strelēvica-Ošiņa

KULTŪRAINAVAS ATTĪSTĪBA VIDĒJĀ DZELZS LAIKMETĀ: TĒRVETES REĢIONA KULTŪRAINAVAS PIEMĒRS

Ildze Mīlgrāve, Mg. hist.

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Referāta tēma ir kultūras mantojuma pārvaldībai aktuāls temats. Vispārējās pārmaiņas 20. un 21. gs. – lauksaimniecība, rūpnieciskā ražošana, infrastruktūru izbūve utt. – paātrina kultūrainavas transformāciju. Līdz ar to vērojamas izmaiņas kultūras mantojuma pārvaldībā – akcents tiek pārlūkts no vietām uz ainavām. Otrkārt, tēmas aktualitāti nosaka tas, ka ir samērā maz zinātnisku pētījumu par Latvijas reģionu ainavām un padziļināta Tērvetes kultūrainavas rekonstruēšana līdz šim nav veikta.

Vietu centralitāte ir viena no pieejām ainavu pētniecībā un ainavu izdalīšanā, kas nozīmē, ka funkcionālas sistēmas veido kāds objekts ar tam pakļauto vai piesaistīto apkārtni. Referātā senvietas tiks analizētas pēc centrālās teorijas principa, kurā Tērvetes pilskalns izvirzīts kā centrālais punkts reģiona ainavā.

Referāta mērķis ir, balstoties uz apdzīvotības liecībām, rekonstruēt Tērvetes reģiona apdzīvotību vidējā dzelzs laikmetā. Darbā veikta Tērvetes reģionā esošo kultūrainavas vietu identificēšana un lokalizēšana, balstoties uz lietiskajiem un rakstītajiem avotiem. Šīs vietas-pieminekļi (dzīvesvietas, senkapi, kulta vietas un citas senatnē dzīvojošo cilvēku atstātās pēdas) kopumā visai uzskatāmi parāda aplūkojamās teritorijas apdzīvotības intensitāti un dinamiku laika gaitā.

Secināms, ka, ja agrajā dzelzs laikmetā amatniecībai visumā bija mājražošanas raksturs, tad vidējā dzelzs laikmetā sākas amatniecības specializācija, kas liecina par pilskalnu, kur bija izvietotas amatnieku darbnīcas, kā centrālo vietu nozīmes pieaugošo lomu. Vērojams, ka vidējā dzelzs laikmetā, attīstoties ražošanai un uzlabojoties saimnieciskajiem apstākļiem, pieauga iedzīvotāju skaits. Reģiona iedzīvotāju mājvietas un senkapi, kā liecina arheoloģiskais materiāls, izvietojas apmēram 2–3 km attālumā no pilskalna.

Pētījums veikts Latvijas Zinātnes padomes Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekta “Apbedīšanas tradīcijas ainavā: Latvijas teritorija dzelzs laikmetā (1.–1200. g.)” (nr. lzp-2021/1-0163) ietvaros.

THE DEVELOPMENT OF CULTURAL LANDSCAPES IN THE MIDDLE IRON AGE: A CASE STUDY OF THE CULTURAL LANDSCAPE OF THE TĒRVETE AREA

Ildze Mīlgrāve, Mg. hist.

Institute of Latvian History, University of Latvia

The topic of the paper relates to cultural heritage management. General changes in the 20th and 21st centuries – agriculture, industrial production, infrastructure development, etc. – accelerate the transformation of the cultural landscape. As a result, changes in cultural heritage management are observed, shifting the focus from places to landscapes. Secondly, the relevance of the topic is determined by the fact that there are relatively few scientific studies on the landscapes of the regions of Latvia, and in-depth reconstruction of the Tērvete cultural landscape has not yet been carried out.

The centrality of places is one of the approaches in landscape research and classification, meaning that a functional system is formed by an object with its subordinate or associated surroundings. In the paper, ancient sites will be analyzed based on the principle of central theory, highlighting Tērvete hillfort as the central point in the area's landscape.

The aim of the paper is to reconstruct the settlement of the Tērvete area in the Middle Iron Age, based on evidence of habitation. The work identifies and locates cultural landscape sites in the Tērvete area, based on material and written sources. These sites/monuments (living sites, burial sites, cult sites and other traces left by people living in ancient times) overall clearly show the intensity and dynamics of habitation in the area over time.

It can be concluded that, whereas in the Early Iron Age craftsmanship generally took the form of home production, in the Middle Iron Age specialization of craftsmanship began, indicating the increasing importance of hillforts as central places, where artisans' workshops were located. It is observed that in the Middle Iron Age, with the development of production and improvement of economic conditions, the population increased. According to archaeological material, the living and burial sites of the area's inhabitants are located approximately 2–3 km from the hillfort.

The study was undertaken within the frame of the Latvian Council of Science Fundamental and Applied Research Project “Burial practices in the landscape: present-day Latvia in the Iron Age (AD 1–1200)” (lzp-2021/1-0163).

IESKATS JAUNĀKAJOS VIKINGU LAIKMETA PĒTĪJUMOS LATVIJĀ: ČUNKĀNU–DREŅĒGERU KAPULAUKS

Guntis Gerhards, Dr. hist.

Antonija Vilcāne, Dr. hist.

Elīna Pētersone-Gordina, Ph. D.

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Čunkānu–Dreņģeru līdzenaļs kapulauks atrodas Mēmeles labā krasta II un III terasē apmēram 2 km no Lielupes sākuma. Līdz šim atsegti 745 apbedījumi, bet kapulauks nav pilnībā izpētīts. Tā teritorija stipri postīta mantraču un saimnieciskās darbības rezultātā. Pēc senlietu materiāla kapulauks saistāms ar zemgaļu kultūru. Hronoloģiski tas ietver arī vikingu laikmetu (800.–1050. g.), kas Latvijas arheoloģiskajā periodizācijā netiek īpaši izdalīts. Apbedījumi, kas situēti Mēmeles III terasē un ierakti blīvā sarkanā mālā, ļoti slikti saglabājušies, to skeleta kauli pilnībā iznīkuši. Neskatoties uz plašajiem postījumiem starp II terases apbedījumiem, rupjā grants sekmējusi kaulu saglabātību, kas ļauj kapulauka pētniecībā izmantot bioarheoloģijas pētniecības metodes. Pētījuma mērķis ir, balstoties uz Čunkānu–Dreņģeru kapulauka materiāla starpdisciplināru izpēti, precizēt kapulauka hronoloģiju, raksturot apbedīšanas tradīcijas saistībā ar indivīda dzimti un vecumu.

Radioaktīvā oglekļa kalibrētie dati liecina, ka kapulauks ierīkots 7. gs. vidū un apbedīšana turpinās līdz 11. gs. pirmajai pusei. Kapi ierakti blīvi rindās, kas veido eliptiskus lokus. Līdz ar to apbedījumu orientācijai nav konsekvences. Pretēja orientācija starp vīriešu un sieviešu dzimti novērojama tikai ar 10. gs. Parasti mirušie apbedīti pa vienam, dažkārt sastopami dubultapbedījumi, bet vienā gadījumā atklāts masu kaps (Nr. 351) ar sešiem indivīdiem, no kuriem trīs pieaugušiem vīriešiem konstatēti nāvējoši ievainojumi. Vairākos vikingu laikmeta apbedījumos atrasti importa priekšmeti no Skandināvijas. Turpmākajos pētījumos, izmantojot stroncija izotopu un senās DNS datus, būtu risināms šo indivīdu izcelsmes jautājums.

Pētījums veikts Latvijas zinātnes padomes finansētā Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekta “Vikingu laikmets Latvijā: starpdisciplināra izpēte” (nr. Izp-2022/1-0059) ietvaros.

RECENT RESEARCH INTO THE VIKING AGE IN LATVIA: THE ČUNKĀNI-DREŅĒRI CEMETERY

Guntis Gerhards, Dr. hist.

Antonija Vilcāne, Dr. hist.

Elīna Pētersone-Gordina, Ph. D.

Institute of Latvian History, University of Latvia

The flat cemetery of Čunkāni–Dreņģeri is located on the II and III fluvial terraces of the right bank of the River Mēmele, approximately 2 km from the confluence where the River Lielupe begins. So far, 745 burials have been uncovered, but the cemetery has not been fully excavated. Its territory has been seriously disturbed by grave looting and industrial activity. The artefacts indicate that the cemetery relates to the Semigallian Culture. Chronologically, it also covers the Viking Age (AD 800–1050), which is not distinguished as a separate period in Latvian archaeology. The burials on terrace III of the Mēmele, which were dug into red clay, are very poorly preserved, and the skeletal remains have completely disintegrated. Despite the considerable disturbance of the burials on terrace II, the coarse gravel has preserved the bone, permitting bioarchaeological analysis. Based on interdisciplinary study of material from the Čunkāni–Dreņģeri cemetery, the aim of the research is to determine more precisely the chronology of the cemetery and study the burial traditions with regard to gender and age of the individuals.

Calibrated radiocarbon dates indicate that the cemetery was established in the middle of the 7th century and was in use until the first half of the 11th century. The burials were arranged in dense rows which form elliptical arcs. For this reason, the orientation of the graves is not consistent. Opposed grave orientation for males and females occurs only starting from the 10th century. Most graves were single, some were double, and one mass burial was also present (No. 351). This burial contained six individuals, among which three adult males had peri-mortem trauma. Several burials dating from the Viking Age contained artefacts imported from Scandinavia. Future research will focus on the origin of these individuals, applying ancient DNA and strontium isotope analysis.

This research is part of the Latvian Council of Science Fundamental and Applied project “Viking Age in Latvia: an interdisciplinary study”, funded by the Latvian Council of Science (lzp-2022/1-0059).

DABAS FAKTORU IETEKMES ZEMGALES KULTŪRAINAVĀ

Māra Urtāne, Ph. D.

Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte

Raksturīgie dabas elementi Zemgales kultūrainavā ir redzami kā ūdeņu un veģetācijas struktūras ainavas vizuālajā tēlā, tomēr tie galvenokārt ir cilvēku un dabas mijiedarbības rezultāts. Pētījums aptvēra dabā un kartēs redzamo, kā arī personīgā un vietējo iedzīvotāju pieredzē uzkrāto. Jautājumu loks aptvēra dažādus aspektus – kā izmantoja, kas notiek šodien un kāda attīstības prognoze ir kultūrainavai.

Dominējošais ainavā ir līdzenums – lauku arumi, vērtīgākās augsnes, māls brūni sarkanīgā krāsā, trekni spožs un smaržojošs aromos. Tas raksturojas ar īpaši tāliem, plašiem skatiem. Ar tālu, šauru horizonta līniju, plašu debesjumu, zilām debesīm, baltiem mākoņiem, spožām zvaigznēm. Vējš – vējainums liek veidot aizsargstādījumus Ap sētām un dārzos ir divu kārtu lapu koku stādījumi – ārpusē lazdas, iekšpusē liepas, tagad iesējušās arī kļavas. Upes ir noteicošais ainavas struktūrā ar Lielupi kā centru un radiālo mazo upju tīklojumu ar dabiskiem upes posmiem un taisnotiem posmiem grāvjos, plašām palienēm. Savdabību veido gravas, upju krastu nogāzes, reljefa ieplakas. Mājvietas veido sistēmu: upe, pļava, ganības, dārzs, augļu dārzs, sēta – māja, lauki, ceļš. Meži tikai mitrās, neauglīgās vietās un karjeru teritorijās vai kā muižu medību vietas, Zvēru dārzi, parki. Kā koku audzes redzamas baznīcas un kapsētas. Muižas dominē ainavā ar būvju apjomu, gaišo ēkas krāsojumu. Tās apaug ar kokiem, parku, alejām, pamestības savvaļu, apaug ar ciematu. Apaugot ar jaunu apbūvi, zaudē raksturīgo plašo tālo skatu. Ceļi – māls, dubļi – neizbraucami, neizejami, ved no mājas uz māju kā ejama taciņa gar upītes, grāvja malu. Koku puduri – nozīmīgi cilvēka darbības elementi. Upju dabiskie posmi saglabājami un atjaunināmi.

Vizuāli ietekmīgā kultūrainava rada emocijas un problēmas, vērojama dabas elementu lomas mainība.

THE IMPACT OF NATURAL FACTORS IN THE CULTURAL LANDSCAPE OF ZEMGALE

Māra Urtāne, Ph. D.

Latvian University of Life Sciences and Technologies

The characteristic natural elements in the cultural landscape of Zemgale appear as aquatic and vegetation structures in the visual impression of the landscape, but these are mainly the result of interaction between humans and nature. The study encompasses all that is seen on the ground and in maps as well as the accumulated experience of the author and local residents. The range of questions concerns the past use of the cultural landscape, the present-day activities and the forecast for the future.

It is the plain that dominates the landscape: arable fields with the most fertile soils, the clays, the red-brown colours – bright and greasy and fragrant in the ploughed land. The characteristic vistas are very wide and distant. With a distant, narrow horizon, a wide, blue sky, white clouds and bright stars. Because of the windy conditions, shelterbelts need to be planted. The farmyards and gardens are surrounded by plantings of broadleaved trees in two rows: hazel on the outside and lime inside, along with self-seeded maples. The rivers are decisive for the landscape structure, with the Lielupe as the centre and a radial network of smaller watercourses, consisting of natural stretches as well as stretches straightened to form ditches, and with extensive floodplains. Variety is introduced by ravines, steep riverbanks and hollows in the relief. The homesteads form a system: with the river, meadows, pastures, garden, orchard and yard, and the house, fields and road. Woods occur only on wet, infertile sites and within quarries, along with the hunting forests and parks of the manors. Churches and cemeteries have the appearance of stands of trees. The manors dominate the landscape because of the size of their structures and the light colours of the buildings. They become overgrown with trees, with a park and avenues, and the wild state of abandonment; and a village grows up. With the addition of new buildings, the characteristic distant prospect is lost. The roads are clayey and muddy, they become impassable by vehicle or on foot, while along the bank of the river or ditch there's a path leading from farm to farm. The clumps of trees are significant signs of human activity. The natural reaches of rivers need to be preserved and recreated.

This visually powerful cultural landscape gives rise to emotions and problems, revealing the changing role of the natural elements.

Translated by Valdis Bērziņš

VENDU ARHEOLOĢISKO KOMPLEKSU AINAVAS VĒLAJĀ DZELZS LAIKMETĀ LATVIJAS TERITORIJĀ

Eduards Plankājs, Mg. hist.

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Referātā apkopoti un analizēti jaunākie dati par Baltijas somu – vendu kultūrai piedēvēto kopienu dzīvesvietu, apbedīšanas vietu un svētvietu jeb kopumā – arheoloģisko kompleksu ainavām vēlajā dzelzs laikmetā un Livonijas krusta karu periodā (11.–13.gs.) Latvijas teritorijā.

Savstarpēji salīdzinātas Ziemeļkurzemes un Vidzemes vendu kopienu arheoloģiskās kultūrainavas, to kopīgās un lokālās iezīmes. Iespējams, ka uz Vidzemi emigrējušie vendi vismaz sākotnēji dzīvesvietu ainavu un telpisko uzbūvi centušies organizēt Ziemeļkurzemē piekoptās, konservatīvās tradīcijas ietvaros (pilskalns, apmetne, kapulauks(i), svētkalns), taču 12. gs. gaitā vendi pielāgojušies jaunā apdzīvotības areāla reģionālajām tendencēm, apmetoties uz dzīvi Daugavas un Gaujas baseinā etniski jaukti apdzīvotajos ciemos un ciemu sistēmās. Dzīvesvietas, kurās konstatēta Baltijas somu, iespējams, arī vendu apdzīvotība Ventas un Abavas baseinā: Padures (Beltu) pilskalns, Matkules pilskalns, Sabiles pilskalns, Talsu pilskalns, Mežītes pilskalns, Tukuma pilskalns; Daugavas lejtece: Senais kalns jeb Kubes kalns, Daugmales pilskalns, Daugavas lejteces lībiešu ciemi; Gaujas baseinā: Vendekullas ciems, Riekstu kalns – pilskalns. Kulta vietas – svētkalni (*elku kalni*, *baznīckalni*) lokalizējami tiešā dzīvesvietu tuvumā (piemēram, Mežītes Elku kalns ap 400 m attālumā no pilskalna). Arī funerālās ainavas ziņā vērojamas atšķirības no apbedīšanas savrupos, nelielos, iespējams, atsevišķu dzimtu kapulaukos ar izklaidus ierīkoti apbedījumiem Ziemeļkurzemē uz skaita, teritorijas un blīvumā ziņā lieliem līdenajiem kapulaukiem Vidzemē. 2021. gadā jaunatklātā Tērvetes Viesturu kapulauka sievietes 1. kapa inventārs hipotētiski ļauj iezīmēt jaunu vendu emigrācijas vektoru Zemgales virzienā. Hipotēzes pārbaudīšanai nepieciešams turpināt arheoloģisko izpēti Tērvetes apkaimē un Ziemeļkurzemē. Jaunākie radioaktīvā oglekļa (¹⁴C AMS) datējumi apstiprina hronoloģiski vienlaicīgu vendu kopienu eksistenci Mežītē, Tukumā un Cēsīs.

Pētījums veikts Latvijas Zinātnes padomes Fundamentālo un lietišķo pētījumu projekta “Apbedīšanas tradīcijas ainavā: Latvijas teritorija dzelzs laikmetā (1.–1200. g.)” (nr. lzp-2021/1-0163) ietvaros.

LATE IRON AGE ARCHAEOLOGICAL LANDSCAPES OF THE VENDS (BALTIC FINNS) IN PRESENT-DAY LATVIA

Eduards Plankājs, Mg. hist.

Institute of Latvian History, University of Latvia

The paper analyzes and summarizes the latest data on the Baltic Finns – the living sites, funerary and sacred sites of the communities attributed to the Vendic material culture, or, in general terms, the landscapes of Vendic archaeological complexes in the Late Iron Age and the period of the Baltic Crusade (11th–13th c. AD) in present-day Latvia.

The archaeological landscapes of the Vendic communities of both regions – northern Kurzeme and Vidzeme – and their common and distinctive features have been analyzed. It is possible that the Vends who migrated from Kurzeme to Vidzeme tried to organize their living sites and funerary landscape in accordance with their old customs, as practiced by their ancestors, who inhabited the Vanema and Bandava lands in northern Kurzeme, although during the 12th century AD the Vends adapted to the regional trends of the new settlement area – settling in ethnically mixed villages and even conglomerates of villages (proto-towns?) located at the banks of the Daugava and Gauja rivers. Artifacts characteristic of the Vends have been found at the following hillforts of the Venta and Abava river basins: Padure (Beltes), Matkule, Sabile, Talsi, Mežīte and Tukums; along the lower reaches of the River Daugava: Senais kalns (*Mons antiquis*) or Kubes kalns hillfort, Daugmale hillfort and Liv villages (Ikšķile, Dole, Salaspils etc.); and in the Gauja river basin: Vendeculla settlement and Riekstu kalns hillfort. Places of worship – holy/sacred hills (Elkukalns, Svētkalns, Baznīckalns) are generally located in the immediate vicinity of places of residence (e.g., Mežītes Elku kalns is located around 400 m from the Mežīte hillfort). In terms of the funerary landscape, there is also a difference from small, isolated burial sites, possibly used by certain families (kin groups), in northern Kurzeme to large flat cemeteries in Vidzeme. In 2021, a new cemetery was discovered, Tērvetes Viesturi, consisting solely of cremation burials. Grave 1, that of a richly equipped woman, provided with trapezoidal bronze chain dividers and other jewellery typical of the Vends, hypothetically indicates a new emigration vector of Vends in the direction of Zemgale, more precisely the Tērvete region. To conclude, the latest radiocarbon (^{14}C AMS) datings confirm the existence of contemporaneous Vendic communities in the Kurzeme and Vidzeme regions during the 11th–12th century AD.

The study was undertaken within the frame of the Latvian Council of Science Fundamental and Applied Research Project “Burial practices in the landscape: present-day Latvia in the Iron Age (AD 1–1200)” (lzp-2021/1-0163).

BALTINAVA. PILSKALNI UN SENKAPI

Juris Urtāns, Dr. hist., Dr. art.

Jānis Meinerts, Mg. hist.

Latvijas Kultūras akadēmija

Baltinavas pagastā līdz šim bija zināmi divi pilskalni – Alotāju kalns un Puncuļevas pilskalns Puncuļevā. 2019. gadā atklāts iespaidīgais Svātiunes pilskalns, kas ir divu pilskalnu apvienojums vienā nocietinājumā; 2021. gadā atklāts mazpārveidotais Puncuļevas pilskalns II. Visos četros pilskalnās 2023. gadā veikti arheoloģiskie izrakumi.

Puncuļevā starp trijiem pilskalniem atrodas arheoloģiski pētītais līdzenais latgaļu kapulauks (Lukstenieku senkapi) un uzkalniņu kapulauks (Aizelkšņu senkapi), kas kopumā datējami ar vēlo dzelzs laikmetu. Apzināta savdabīga nostāstu vieta, iespējams, apbedījumu vieta Tiesas silā pie Puncuļevas pilskalna.

Netālu no jaunatklātā Svātiunes pilskalna 2016. gadā atrastas 32 ar 3. gs. datējamās Baltijas somu bronzas rotaslietas, kas sākotnēji tika atributētas kā depozijs. 2022. gadā ap 0,5 km no šīs atradumu vietas vienuviet atrastas vēl 11 lentveida un dobās bronzas aproces un septiņi fragmenti no bronzas kaklarotas – uz stieples uzvērtas bronzas krelles. Arī šīs senlietas raksturīgas Baltijas somiem un kopumā datējamās ar 3.–4. gs. Abu atradumu vietu tuvumā konstatēts uzkalniņš ar akmeņu krāvumu, iespējams – tarandu, kas saukts par Kapu kalniņu, tūrumā pie tā atrasts cilvēka kauls, kas ļauj proponēt Baltijas somiem raksturīgas apbedījumu vietas pastāvēšanu un atrasto senlietu saistību ar apbedījumiem. Pārbaudot nenoteiktas ziņas, Svātiunes pilskalna tuvumā atklāts iepriekš nelokalizēts, domājams, latgaļu vēlā dzelzs laikmeta uzkalniņu kapulauks, kurā ir 50 – 60 uzbērumu (Greizo kalnu senkapi).

Pētīto pilskalnu datējumu diapazons ir visai plašs un tajā iekļaujas gan latgaļu līdzenie un uzkalniņu kapulauki, gan Baltijas somu apbedījumu vieta vai vietas, kas visas ir saistāmas ar Baltinavas pilskalniem.

Pētījums veikts Valsts pētījumu programmas “Letonika latviskas un eiropiskas sabiedrības attīstībai” projekta “Identitāšu ainavas: vēsture, kultūra un vide” (nr. VPP-LETONIKA-2021/1-0008) ietvaros.

BALTINAVA. HILL-FORTS AND BURIAL SITES

Juris Urtāns, Dr. hist., Dr. art.

Jānis Meinerts, Mg. hist.

Latvian Academy of Culture

Until now, two hill-forts were known in Baltinava Parish: Alotāju kalns and Puncuļeva Hill-Fort. In 2019, the impressive Svātiune Hill-Fort was discovered, a combination of two hillforts into a single fortification. In 2021, the little-altered Puncuļeva II Hill-Fort was found. In 2023, archaeological excavation has been undertaken at all four hill-forts.

In Puncuļeva, between three hill-forts, there is an archaeologically excavated flat Latgallian cemetery (Lukstenieki cemetery) and a barrow cemetery (Aizelkšņi cemetery), which are essentially dated to the Late Iron Age. A place associated with tales has been identified, possibly a burial site, in the woods known as Tiesas sils near Puncuļeva hill-fort.

In 2016, a total of 32 bronze ornaments relating to the Baltic Finns and dating from the 3rd century AD were discovered not far from the newly-discovered Svātiune Hill-Fort, initially identified as constituting a hoard. In 2022, another 11 ribbon-like and hollow bronze armbands as well as seven fragments of a bronze necklace – bronze beads threaded on wire – were found together about half a kilometre from this findspot. These artefacts are likewise characteristic of the Baltic Finns and are dated to the 3rd–4th century AD. A barrow with a stone setting known as the “Grave Hill”, possibly a tarand, was identified near the two findspots, and in an adjacent field a human bone was found, suggesting that there is a characteristic burial site of the Baltic Finns and that the recovered artefacts derive from burials. Verification of an uncertain report led to the discovery of a previously unknown Late Iron Age barrow cemetery with 50–60 barrows, presumably Latgallian, near Svātiune Hill-Fort (Greizie kalni cemetery).

The range of datings of the excavated hill-forts is very broad and covers the period of Latgallian flat and barrow cemeteries as well as the burial place(s) of the Baltic Finns, which may all be connected with the hill-forts of Baltinava.

The study was undertaken within the frame of the State Research Programme “Letonika – Fostering Latvian and European Society”, project “Landscapes of Identities: History, Culture, and Environment” (VPP-LETONIKA-2021/1-0008).

Translated by Valdis Bērziņš

TUKUMA BAZNĪCAS KAPSĒTAS NOZĪME MIESTA AINAVĀ

Rūdolfs Brūzis, Dr. hist.

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Tukumā jau 20. gs. starpkaru periodā veikti plašāki arheoloģiskie pētījumi. Tie veikti 11.–12. gs. kapulaukā, 12.–13. gs. pilskalnā un tā apmetnē, viduslaiku pils un miesta vietā, 17. – 20. gs. apbūves zonā, kā arī kapsētā.

Kapsēta pastāvējusi sinhroni ar miestu – no 13. gs. otrās puses līdz 18. gs. beigām. Arheoloģiskie pētījumi ar pārtraukumiem veikti no 1924. līdz 2020. gadam. To ietvaros izpētīti 39 netraucēti apbedījumi un pārāpbedījumi, kas datējami ar laiku no 16. gs. otrās puses līdz 18. gs. pēdējam ceturksnim. Izpētes darbos apkopota informācija arī par 1681 postīta indivīda apbedījuma paliekām. Atrasts Ziemeļkurzemes pilsētu baznīcu kapsētām netipiski bagātīgs arheoloģiskais materiāls – 1179 senlietas. To vidū ir 14. gs. pirmās puses brakteāts, kas ir pašreiz senākā liecība par Tukuma miesta apdzīvotību. Interesanti ir arī Kurzemes hercogistes baznīcu kapsētās retie brokāta atradumi – vīrieša vestes apšuves un jaunu sieviešu vainagi.

Apbedījumu vieta, tajā celtā Sv. Markusa kapela un izrakumos atrastais 14. gs. krustakmens bijuši būtiski, pat dominējoši elementi Tukuma miesta rietumu daļas fiziskajā ainavā. Vienlīdz svarīgas ir kapsētas pētījumos iegūtās ziņas par Tukuma iedzīvotāju etnisko ainavu. Atsevišķas senlietas liecina par zemgaļu, kuršu, Ziemeļkurzemes somugru tautību klātbūtni miesta kopienā tā pirmsākumos 13. un 14. gs. Šādas etniskās komponentes izteikti nolasāmas arī agrāka perioda Tukuma senvietu – 11.–13. gs. kapulauka un pilskalna – arheoloģiskajā informācijā. Šādas sakrītības ticami liecina par apkārtnes ainavas izmaiņām, ko ietekmēja iedzīvotāju brīvprātīga vai piespiestu migrācija uz Tukuma miestu tā pirmsākumos – 13. gs. otrajā pusē.

THE IMPORTANCE OF TUKUMS CHURCHYARD IN THE URBAN SETTING

Rūdolfs Brūzis, Dr. hist.

Institute of Latvian History, University of Latvia

Extensive archaeological excavation was carried out in Tukums already in the interwar period of the 20th century. This research was conducted in the 11th–12th century burial site, the hillfort and its settlement (12th–13th century), the site of the medieval castle and town, in the area built up in the 17th–20th century and in the cemetery by the church.

The cemetery existed simultaneously with the city – from the second half of the 13th century to the end of the 18th century. Archaeological excavation was carried out intermittently from 1924 to 2020, unearthing 39 undisturbed burials and reburials dating from the second half of the 16th century to the last quarter of the 18th century. Evidence of the remains of 1681 destroyed burials was also collected. A corpus of archaeological finds unusually rich for the town churchyards of northern Kurzeme was found, comprising 1179 artefacts. Among them is a bracteate from the first half of the 14th century, which is currently the oldest evidence of habitation in the town of Tukums. Also interesting are the finds of brocade textiles, rare in the churchyards of the Duchy of Courland: they include linings of a man's vest and crown headdresses of young women.

The burial site, the chapel of St Mark erected in it and the 14th-century cross stone found in the course of excavation were important, even dominating elements, of the physical landscape of the western part of the town of Tukums. Equally important is the information recovered in the course of the cemetery excavation concerning the ethnic composition of the inhabitants of Tukums. Particular artefacts indicate the presence of Semigallians, Couronians and northern Kurzeme Finno-Ugrians in the town community at its beginnings, in the 13th and 14th centuries. Such ethnic components can also be clearly identified in the archaeological evidence from the ancient sites in Tukums of the preceding period: the 11th–13th century burial ground and hillfort. Such correspondences are a reliable indication of changes in the surrounding landscape, influenced by the voluntary or forced migration of residents to the town of Tukums in its beginnings – in the second half of the 13th century.

VEIDOJOT IDENTITĀTI UN PAUŽOT STATUSU: APBEDĪŠANAS TRADĪCIJU SOCIĀLĀ UN SIMBOLISKĀ NOZĪME BALTIJAS AIZVĒSTURES BEIGU UN VIDUSLAIKU KULTŪRAINAVĀ

Andris Šnē, Dr. hist.

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte

Kultūrainavas pētniecība pēdējās desmitgadēs kļuvusi par nozīmīgu arheoloģijas, vēstures, cilvēka ģeogrāfijas un kultūras mantojuma darbības jomu, vienlaikus radot virkni kultūrainavas definīciju un izpratņu. Lai gan nereti tās atšķiras vairākos aspektos, tās tomēr ietver svarīgāko kultūrainavas raksturelementu – savstarpējās mijiedarbības starp cilvēku (vai cilvēku kopumu) un viņa darbību, no vienas puses, un apkārtējo dabas vidi, no otras puses. Tādējādi kultūrainava nav iedomājama bez cilvēku veiktajiem dabas fiziskajiem un garīgajiem pārveidojumiem, tostarp arī uz vidi attiecināmajiem tēliem un stāstiem, ainavā izpaužoties sociālajām identitātēm (piemēram, reģionālajām), kopienas mītiskajiem priekšstatiem, sociālajām vērtībām, estētiskajiem priekšstatiem un vēsturiskajai atmiņai.

Ģeogrāfijā kultūrainavas izpratnes sākumi attiecināmi jau uz 1920. gadiem un amerikāņu ģeogrāfa Karla Zauera darbību, savukārt vides faktoram arheoloģijā uzmanību pastiprināti sāka pievērst jaunās jeb procesuālās arheoloģijas pārstāvji 1960. gados. Arheoloģijā kultūrainavas pētniecība veidojās ciešā saiknē ar vides arheoloģiju, pakāpeniski nostiprinoties un kļūstot par atsevišķu pētniecības lauku – ainavas arheoloģiju (angļu valodā '*landscape archaeology*'). Šobrīd jau ir izdota ne viena vien rokasgrāmata vai mācību grāmata ainavu arheoloģijā, savukārt 2017. gadā, balstoties uz iepriekšējām Ainavu arheoloģijas konferencēm, tika nodibināta Starptautiskā ainavu arheoloģijas asociācija (IALA – tā nav saistīta ar 1979. gadā tapušo Vides arheoloģijas asociāciju (AEA), kas arī organizē savas ikgadējās konferences un publicē žurnālu "Vides arheoloģija"). Abas jomas – vides arheoloģija un ainavas arheoloģija – ir cieši saistītas, tostarp savā interesē par ilgtermiņa izmaiņām vidē un cilvēces vēsturē (kas atbilst franču medievista Fernāna Brodēla trīs laiku koncepcijā iekļautajam ilgajam laikam, *longuee duree*) un plašajā ekofaktu izmantošanā, lai raksturotu sociālus fenomenus. Ainavu arheoloģijā gan arī vērojama divu plašāk izplatītu pieeju līdzaspastāvēšana – vēsturiskās ģeogrāfijas tradīcijās balstītā "teritoriālā" definīcija un fenomenoloģijā sakņotā "uztveres" definīcija.

Kultūrainava, lai cik intensīvi veidota un bagātināta ar cilvēka radītajām ainavas komponentēm, tomēr vēsturiski vienmēr būs mazāka par dabas ainavu, veidojot vien tās sastāvdaļu. Viena no kultūrainavas formām, kas iekļausies gan dabas, gan cilvēka ainavā, ir sakrālā ainava, kuras komponentes nereti būs līdzās apdzīvotības elementiem, militārajām struktūrām, lauksaimnieciskās darbības vietām u.c. Viena no arheoloģiski identificējamajām vietām, kurā saplūdis kādas kopienas reliģiskie priekšstati, mītiskās vērtības un kulta darbības, ir kapulauki, kuru ierīkošanā mijiedarbojās dažādi sociālie un vides apsvērumi. Lai gan jautājums, kāpēc tieši izvēlētajās vietās kopienas ierīkoja apbedījumu vietas, ir ļoti svarīgs cilvēka un vides attiecību raksturošanā, diez vai mums šodien būs iespējams ar pilnīgu pārliecību raksturot kāda aizvēstures kapulauka izveides

apstākļus un kritērijus. Tomēr dabas videi noteikti bija sava loma un nozīme, turklāt jāņem vērā arī neredzamās apbedīšanas tradīcijas, kuras, lai gan neatstājot nekādas materiālas liecības nākamajai paaudzei, var būt visciešāk un vistiešāk saistītas ar ainavu, piemēram, mirušie tiek ievietoti koku dobumos, nolikti alās vai mežos, sadedzināti upē vai ezerā (kā rusu apbedījumā 920. gados saskaņā ar arābu diplomāta Ahmada ibn Fadlana vēstīto).

Iespējams, ka sociālo faktoru nozīme apbedījumu ainavas izveidē pieauga aizvēstures beigās, kopienām kļūstot lielākām un hierarhiskām. Apbedījumu vietas aizvēsturē varēja būt nenorobežotas (striktu robežu starp dabas vidi un sociālo telpu Eiropā novilks kristietība), taču virs kapiem diezgan droši bija kādas norādes vai zīmes, kaut vai salikti pāris akmeņi virs apbedījuma vietas. Dažas apbedījumu vietas kopienas apzināti vizuāli izceļ ainavā, piemēram, uzberot kapu uzkalniņus vai sakraujot akmeņu konstrukcijas (kā vikingu laikmeta laivveida akmens krāvumi Skandināvijā). Taču šīs drīzāk bija reģionālu kultūras tradīcijas, nevis kopienu sociālo prakšu izpausmes. Latvijas teritorijā, kur uzkalniņu veidošanas tradīcija rodas jau vēlajā bronzas laikmetā, vienīgie uzkalniņi, kuros vērojama apglabāto indivīdu sociālo sasniegumu reprezentācija, šķiet, ir Gaujas lībiešu uzkalniņu apbedījumi, kuri kopumā veido apmēram trešo daļu no visiem apbedījumiem šajā reģionā vēlajā dzelzs laikmetā.

Apbedījumu elementus Austrumbaltijas kultūrainavā aizvēstures beigās un viduslaikos sociālos un reliģiskos nolūkos izmantos arī reģionā ienākušie jaunie spēki, tostarp skandināvu ieceļotāji vikingu laikmetā un kristīgās ticības pārstāvji krusta karu laikmetā un viduslaikos. Skandināvu vikingu apbedīšanas tradīcijas tikai dažos aspektos atšķīrās no baltu un somugru tradīcijām, piemēram, uzstādot bilžakmeņus un rūnakmeņus, tādā veidā demonstrējot teritoriālo identitāti un kolektīvo piemiņu (vienīgā zināmā šāda liecība Baltijā ir 7. gs. uzliktā stēla Grobiņas Priediena kapulaukā). Vikingu laikmeta pirmsākumu kontekstā pieminami arī Grobiņas skandināvu apmetnei hronoloģiski tuvie skandināvu karotāju apbedījumi Salmē (Sāmsalā, Igaunijā), kuru izveidē apkārtējai videi un ģeogrāfiskajam novietojumam bijusi ļoti liela nozīme. Taču būtiskas apbedījumu ainavas pārveides aizsākās līdz ar Baltijas vietējo sabiedrību kristianizāciju, līdz ar apbedīšanas tradīcijām mainoties arī kapulauku novietojumam ainavā un apbedījumu mijiedarbībai ar vidi. Jau pirmie kristiešu kapulauki Austrumbaltijā tiek ierīkoti norobežotā telpā ap jaunuzceltajām kristiešu baznīcām (piemēram, pie Ikšķiles un Aizkraukles baznīcām), tomēr ārpus Livonijas urbānajām vietām viduslaikos noformējas īpatnēja sinkrētiska apbedīšanas tradīcija, ietverot pirmkristietiskos rituālus un tradīcijas (ko var novērot arī kuršu ugunskapu pastāvēšanā vietām līdz pat 15. gs.). Tādējādi arī jaunajā Rietumu pasaules sabiedrības un kultūras modelī, kas kopš vikingu laikmeta pakāpeniski nostiprinājās Baltijā, apbedījumu ainavas izveidē turpinās mijiedarboties gan reliģiskie, gan sociālie, gan dabas vides aspekti.

FORMING IDENTITY AND MANIFESTING STATUS: REFLECTIONS OF THE SOCIAL AND SYMBOLIC MEANING OF BURIAL RITES IN THE CULTURAL LANDSCAPE OF THE LATE PREHISTORIC AND MEDIEVAL BALTIC

Andris Šnē, Dr. hist.

Faculty of History and Philosophy, University of Latvia

Cultural landscape has in recent decades become an important field of research in archaeology, history, human geography and cultural heritage, although the concept is open to a wide variety of definitions and understandings. These often differ in several respects, but nevertheless all include the most essential characteristic of the cultural landscape: mutual interactions between humans (or communities) and human activity, on the one hand, and the surrounding natural environment, on the other. Thus, the cultural landscape includes the physical and mental transformations of nature made by humans, which may also include images and stories associated with particular locations as well as various representations of collective identities (for example, regional), mythical worldviews, social values, aesthetic ideas and the historical memory of the communities.

In geography, the beginnings of an understanding the cultural landscape can be traced back to the 1920s and the work of the American geographer Carl Sauer, while the environmental factor in archaeology began to receive increasing attention in the 1960s due to the emergence of New or processual archaeology. In archaeology, cultural landscape research developed in close connection with environmental archaeology, gradually strengthening and becoming a separate field of research – landscape archaeology. Currently, a number of handbooks and textbooks on landscape archaeology have been published, while in 2017, on the basis of the preceding Landscape Archaeology Conferences, an International Association of Landscape Archaeology was founded (IALA; note that it is not related to the Environmental Archaeology Association (AEA) established in 1979, which also holds its own annual conferences and publishes the journal *Environmental Archaeology*). The two fields, environmental archaeology and landscape archaeology, are closely related, sharing an interest in long-term changes in the environment and human history (corresponding to the *longuee durée* of the French medievalist Fernand Braudel) and in the extensive use of ecofacts to characterize social phenomena. In landscape archaeology, the coexistence of two widespread approaches can be observed: the “territorial” definition, based on the traditions of historical geography, and the “perceived” definition, rooted in phenomenology.

Cultural landscape, despite intensive efforts by communities and the increasing spread of a variety of human-made landscape components, will historically always be smaller than the natural landscape, forming only a component of the latter. One of the forms of the human-transformed environment, which includes both the natural and the cultural landscape, is the sacred landscape, the components of which will often occur next to settlements, fortifications, arable fields, etc. Among the archaeological sites where the religious ideas, mythical

values and cultic activities of a community will overlap are cemeteries, the establishment of which resulted from a variety of social and environmental considerations. Although the question of why communities chose to establish burial sites at particular places is very important for characterizing the relationship between humans and the environment, it is hardly possible for us today to describe with complete certainty the conditions and criteria for the creation of a prehistoric burial ground. However, the natural environment certainly had its role and meaning, and we must also take into account invisible burial traditions, which, although leaving no material evidence for the researchers of future generations, may be the most closely and directly related to the landscape, for example, when the dead are placed in tree hollows, put in caves or in forests, or burned in a river or lake (as was the case with a Rus' burial in the 920s, according to the Arab diplomat Ahmad ibn Fadlan).

The importance of social factors in shaping the funeral landscape probably increased in later prehistory, as communities became larger and more hierarchical. In prehistoric times, burial places could have been organized without visible limits (a strict border between the natural environment and social space in Europe would be drawn by Christianity), but there would definitely have been some indications or signs above the burials, like a couple of stones stacked above the burial place. Some burial sites were deliberately made visually effective in the landscape by local communities, for example, burial mounds, stone cairns or ship-settings (widely used, e.g., in Viking Age Scandinavia). However, these may be regarded more as regional cultural traditions than expressions of social practices or manifestations of individual social achievement. In the territory of Latvia, where the tradition of making mounds originates already in the Late Bronze Age, the only mounds in which the representation of the social achievements of the buried individuals can be observed seem to be the burial mounds of the Gauja Livs, which in total make up about a third of all burials in this region in the Late Iron Age.

The funeral landscape would also be used for social and religious purposes by new forces entering the Eastern Baltic in the later prehistory and the Middle Ages, including the Norse settlers in the Viking Age and the Christians during the Crusades and Middle Ages. The burial traditions of the Scandinavian Vikings differed only in particular aspects from the traditions of the Balts and Baltic Finns, namely in the erection of picture stones and runestones, thus demonstrating territorial identity and collective memory (the only known example in the Baltic is the 7th-century stone stele in the Grobiņas Priediens cemetery). In the context of the beginnings of the Viking Age, the burials of Scandinavian warriors at Salme (Saaremaa, Estonia), which are chronologically very close to the Northmen's settlement of Grobiņa, are also worth mentioning, especially as the surrounding environment and geographical location played a very important role in the creation of these burials. However, significant changes in the funeral landscape began with the Christianization of the indigenous societies of the Baltics, when, alongside the transformation of burial traditions, changes also occurred in the location of burial grounds in the landscape and the interaction of burials with the environment. Already the first Christian cemeteries in the Eastern Baltic were established in enclosed areas around the newly built Christian churches (e.g., near the churches of Ikšķile and Aizkraukle). However, outside the urban areas of Livonia in the Middle Ages, a peculiar syncretic burial tradition took shape, incorporating both

pre-Christian rituals and Christian traditions (which can also be observed in the existence of the Couronian cremation graves in some cemeteries even up to the 15th century). Thus, even within the new social and cultural model of the Western world, which was gradually set up in the Baltics starting from the Viking Age, various religious, social, and environmental aspects would continue to interact in the creation of the funeral landscape.

KONFERENCES PROGRAMMA

CONFERENCE PROGRAMM

LU 82. starptautiskās zinātniskās konferences sekcija
“APBEDĪŠANAS TRADĪCIJAS AINAVĀ”

2024. gada 10. aprīlī

LU Latvijas vēstures institūtā, Rīgā, Kalpaka bulvārī 4, 2. stāva konferenču zālē

PROGRAMMA

- 10.00** **Guntis Zemītis**, *Ievadvārdi.*
- 10.10 – 10.30** **Elīna Guščika, Normunds Stivriņš**, LU Latvijas vēstures institūts. *Paleobotāniskās analīzes apbedīšanas tradīciju izpētē: Īles meža kapulauka piemērs*
- 10.30 – 10.50** **Valdis Bērziņš**, LU Latvijas vēstures institūts. *Kuršu kremācijas rituālos izmantotā koksne*
- 10.50 – 11.10** **Antonija Vilcāne, Jānis Meinerts, Valdis Bērziņš**, LU Latvijas vēstures institūts, Latvijas Kultūras akadēmija. *Debespuses un ainava Liepiņu kapulauka (9.–12. gs.) apbedījumu orientācijā*
- 11.10 – 11.20** **Diskusija**

KAFIJAS PAUZE (11.20 – 11.40)

- 11.40 – 12.00** **Guntis Zemītis**, LU Latvijas vēstures institūts. *Vides ietekme uz Lielupes baseina zemgaļu līdzeno kapulauku (5.–12. gs.) iekšējo organizāciju*
- 12.00 – 12.20** **Ildze Mīlgrāve**, LU Latvijas vēstures institūts. *Kultūrainavas attīstība vidējā dzelzs laikmetā: Tērvetes reģiona piemērs*
- 12.20 – 12.40** **Guntis Gerhards, Antonija Vilcāne, Elīna Pētersone-Gordina**, LU Latvijas vēstures institūts. *Ieskats jaunākajos Vikingu laikmeta pētījumos Latvijā: Čunkānu-Drengeru kapulauks*
- 12.40 – 13.00** **Māra Urtāne**, Latvijas Lauksaimniecības Universitāte. *Dabas faktoru ietekme Zemgales kultūrainavā*
- 13.00 – 13.10** **Diskusija**

PUSDIENU PĀRTRAUKUMS (13.10 – 14.00)

- 14.00 – 14.20** **Eduards Plankājs**, LU Latvijas vēstures institūts. *Vendu arheoloģisko kompleksu ainavas vēlajā dzelzs laikmetā Latvijas teritorijā*
- 14.20 – 14.40** **Juris Urtāns, Jānis Meinerts**. Latvijas Kultūras akadēmija. *Baltinava. Pilskalni un senkapi.*
- 14.40 – 15.00** **Rūdolfs Brūzis**, LU Latvijas vēstures institūts. *Tukuma baznīcas kapsētas nozīme miesta ainavā*
- 15.00 – 15.20** **Andris Šnē**, LU Vēstures un filozofijas fakultāte. *Veidojot identitāti un paužot statusu: apbedīšanas tradīciju sociālā un simboliskā nozīme Baltijas aizvēstures beigu un viduslaiku kultūrainavā*
- 15.20 – 16.00** **Noslēguma diskusija**

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts
Institute of Latvian History, University of Latvia

www.lvi.lu.lv

lvi@lu.lv

Kalpaka bulvāris 4, Rīga.

